

Orta Asya ‘Bölgesel Güvenlik Kompleksi’ ve Şangay İŞbirliği Örgütü

Central Asian ‘Regional Security Complex’ and Shanghai Cooperation Organization

RüŐtü KAYA

Öz

Bu makale Orta Asya bölgesel güvenlik ilişkilerini ve ilgili bölge devletlerinin karşılıklı güvenlik bağımlılığı sonucu ortaya çıkan Şangay İŞbirliği Örgütü’nü bölgesel güvenlik kompleksleri teorisi çerçevesinde incelemektedir. Aynı zamanda Orta Asya bölgesel güvenlik dinamiklerinden hareketle bölgesel güvenlik kompleksleri teorisini de yeniden gözden geçirmektedir. Barry Buzan ve Ole Waever tarafından geliştirilen bölgesel güvenlik kompleksleri teorisi güvelik ilişkileri üzerinde en çok etkili olan faktörün coğrafi yakınlık olduğu varsayımından yola çıkar. Buna göre bir bölgedeki devletlerin güvenlik sorunları birbirlerinden bağımsız olarak anlaşılamayacak şekilde bağlantılıdır. Orta Asya devletleri de kendi güvenlik ilişkileri, karşılıklı güvenlik bağımlılıkları ve bu anlamda etrafındaki bölgelerden farklılaşması bakımından kendi başına ayrı bir bölgesel güvenlik kompleksi oluşturmaktadır. Rusya ve Çin ise bölge ile ortak sınırları olan iki büyük güç olarak Orta Asya güvenlik kompleksine nüfuz etmektedir ve bu özelliği itibarıyla Orta Asya bölgesel güvenlik kompleksi iki kutuplu bir büyük güç kompleksi olarak tanımlanabilir. Bu makale, Şangay İŞbirliği Örgütü’nün, Orta Asya bölgesel güvenlik kompleksi içerisindeki söz konusu güvenlik dinamiklerinin kurumsallaşma imkanı bulduğu bir bölgesel güvenlik topluluğu olduğunu savunmaktadır. Fakat bölgesel güvenlik kompleksi teorisinin varsayımlarına da uygun olarak Orta Asya bölgesel güvenlik kompleksi ve Şangay İŞbirliği Örgütü zamanla bölge aktörleri arasındaki güvenlik dinamiklerinin değişmesiyle bir dönüşüm geçirebilir, sınırları daralabilir ya da yeni aktörleri de dahil edecek şekilde genişleyebilir. Nitekim 2017 yılında Hindistan ve Pakistan’ın da Şangay İŞbirliği Örgütü’ne üye olmasıyla birlikte böyle bir durumla karşı karşıya kalınmıştır. Buradan hareketle, makalenin son kısmında, ilk başlarda Orta Asya bölgesel güvenlik kompleksi içerisindeki aktörlerin karşılıklı güvenlik bağımlılığından doğmuş olan Şangay İŞbirliği Örgütü’nün önümüzdeki süreçte geçireceği muhtemel dönüşümler bölgesel güvenlik kompleksleri teorisinin varsayımları çerçevesinde tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Güvenlik Kompleksleri Teorisi, Orta Asya, Şangay İŞbirliği Örgütü, Rusya, Çin,

Abstract

This study examines regional security relations in Central Asia and Shanghai Cooperation Organization which was emerged as a result of the security interdependence of regional states within the frame of regional security complexes theory. Meanwhile, it re-evaluates the regional security complexes

* ArŐ. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, rustu.kaya@hbv.edu.tr

theory based on regional security dimensions in Central Asia. The regional security complexes theory, developed by Barry Buzan and Ole Waever, set out by the assumption that the geographical proximity is the strongest factor on security interaction. Accordingly, security issues of states in a region cannot be understood separate from each other. Central Asian states constitute a distinct regional security complex in terms of their own security relations and security interdependency that differentiate them from surrounding regions. Also, Russia and China as two great powers sharing borders with this region penetrate into the Central Asian security complex and that makes Central Asian regional security complex a bipolar great power security complex. This article argues that Shanghai Cooperation Organization is a regional security community in which all these regional security dynamics have been institutionalized. However, in accordance with assumptions of the regional security complexes theory, in time both Central Asian regional security complex and Shanghai Cooperation Organization may transform or its outer boundary may contract or expand. Indeed, as a result of memberships of India and Pakistan to Shanghai Cooperation Organization in 2017, such a case has occurred. Therefore, in the last part of the article, possible future transitions of Shanghai Cooperation Organization that initially emerged from the security interdependency of the Central Asian states are discussed based on assumptions of regional security complexes theory.

Keywords: Regional Security Complexes Theory, Central Asia, Shanghai Cooperation Organization, Russia, China

Giriş

Uluslararası ilişkiler çalışmaları uzun yıllar bölgesel düzeyde analize ilgisiz kalmış, uluslararası ilişkiler teorileri uluslararası sistemi daha çok küresel boyutta ele almayı tercih etmiştir. Bölgeselcilik ancak 1960'ların sonu itibarıyla gündeme gelmeye başlamış, 1990'lardan itibaren, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte bölgesel analiz düzeyinin uluslararası ilişkiler çalışmalarındaki ağırlığı artmaya başlamıştır. Benzer tablo güvenlik çalışmaları alt disiplini için de geçerlidir. Güvenlik ilişkilerinin bölgesel düzeyde ele alınması yine aynı şekilde 1990'lardan itibaren ağırlık kazanmaya başlamıştır. Kopenhag Okulu bünyesinde yapılan çalışmalar kapsamında ortaya atılan bölgesel güvenlik kompleksleri teorisi de yine bu yıllarda geliştirilmeye başlanmış ve 2003 yılında Barry Buzan ve Ole Waever tarafından kaleme alınan 'Bölgeler ve Güçler: Uluslararası Güvenliğin Yapısı' başlıklı kitapta daha kapsamlı bir hale getirilerek güvenlik çalışmaları alt disiplinine kazandırılmıştır.

Bu çalışmada, Buzan ve Waever tarafından geliştirilen bölgesel güvenlik kompleksleri teorisi çerçevesinde Orta Asya bölgesel güvenlik ilişkileri ve işbirliği imkanları ele alınacak bu kapsamda da Şangay İşbirliği Örgütü'nün değerlendirmesi yapılacaktır. Bu doğrultuda, ilk olarak bölgesel güvenlik kompleksleri teorisinin temel varsayımları incelenecek, bu teorinin uluslararası ilişkiler kuramları ile ilişkisi ele alındıktan sonra teoriye getirilen görüşlere kısaca değinilecektir. İkinci bölümde Soğuk Savaş sonrası dönemde Orta Asya bölgesi güvenlik dinamikleri bölgesel güvenlik kompleksleri teorisi çerçevesinde ele alınacak ve Orta Asya'nın bu anlamda bir bölgesel güvenlik kompleksi olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği tartışılacaktır. Bu bağlamda, eski Sovyet coğrafyasının güvenlik ilişkileri göz önünde bulundurularak bölgesel güvenlik kompleksleri teorisi yeniden gözden geçirilecektir. Son olarak ise Şangay İşbirliği Örgütü, Orta Asya bölgesel

güvenlik kompleksinin bir parçası olarak incelenecek ve bu örgütün önümüzdeki süreçte geçireceği muhtemel dönüşümler tartışılacaktır.

Bölgesel Güvenlik Kompleksleri Teorisi

Bölgesel güvenlik kompleksi kavramı ilk olarak 1983 yılında yayınlanan bir kitabında Barry Buzan tarafından ortaya atılmış, daha sonra ise bu kavram Ole Waever ve Barry Buzan tarafından daha da geliştirilerek bölgesel güvenlik kompleksleri teorisi adıyla Kopenhag Okulu'nun güvenlik yaklaşımlarından biri olarak teorileştirilmiştir. Bölgesel güvenlik kompleksleri teorisinin Kopenhag Okulu bünyesinde formüle edilerek geliştirilmiş ve temel argümanlarının da bu Okulun varsayımları üzerine inşa edilmiş olması, bu teoriyi etraflıca incelemeden önce Kopenhag Okulu'nun güvenlik çalışmalarına dair temel yaklaşımlarına kısaca değinmeyi zorunlu kılmaktadır.

Kopenhag Okulu'nun temelleri 1985'te Kopenhag Üniversitesi bünyesinde kurulan "Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi"nde Avrupa Güvenliği Çalışma Grubu'nun "Avrupa Güvenliği'nin Askeri Olmayan Boyutları" başlıklı projenin hayata geçirilmesi ile atılmıştır (Açıkmeşe, 2011, s. 57). Bugün Kopenhag Okulu, sözü edilen Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi'nde güvenlik üzerine çalışmalar yapan başta Barry Buzan ve Ole Waever olmak üzere Jaap de Wilde, Morten Kelstrup, Pierre Lemaitre ve Elzbieta Tromer gibi bilim insanlarından oluşmaktadır (Baysal & Lülecı, 2015, s. 70). Okul 1980'lerden sonra Güvenlik çalışmaları alanında gelenekselciler/gerçekçiler ile yenilikçiler/genişletmeciler arasındaki tartışmada devleti yegane güvenlik aktörü olarak gören ve sadece askeri güvenliğe odaklanan gelenekselci/gerçekçi yaklaşıma karşı bir tavır olarak ortaya çıkmıştır. Buna rağmen bu tartışmada, genişletmecilerin bireylerin varlığını ve refahını etkileyebilecek her şeyin güvenlik sorunu olarak nitelendirilmesini öngören yaklaşımlarını da reddederek gerçekçiler ve geniş güvenlik gündemi taraftarları arasında bir üçüncü yol olarak kendilerini konumlandırmışlardır. Onlara göre, her konunun güvenlik sorunu olarak değerlendirilmesi, o sorunu siyasilere öncelikli konusu haline getireceğinden ve devletin normal siyasi süreçlerde uygulamadığı bir dizi acil önlemler almasına zemin hazırlayacağından, sürekli bir alarm durumuna, baskıcı ve müdahaleci politikalara kapı aralayacaktır (Açıkmeşe, 2011, s. 58).

Kopenhag Okulu güvenlik çalışmaları alt disiplinine üç yaklaşım kazandırmıştır ve bu üç ana yaklaşım Kopenhag okulunun özünü oluşturmaktadır. Bunlar güvenikleştirme kavramı, güvenliğin sektörel analizi ve bölgesel güvenlik kompleksleridir. Bunlar arasında, Kopenhag Okulu'nun neredeyse bütün çalışmalarına ve varsayımlarına temel teşkil eden ise güvenikleştirme kavramıdır. Güvenikleştirme yaklaşımına göre, güvenlik nesnel bir durum değil, belli sosyal süreçlerin sonucudur. Meseleler bir sosyal inşa süreci içerisinde, belli söz edimler (*speech-acts*) yoluyla güvenlik tehdidi olarak gösterilir ve tanımlanırlar. Buna göre, bir sorun güvenikleştirici aktör tarafından yaşam hakkı iddiası öne sürülen belli bir öznenin varlığına tehdit olarak tanımlanarak güvenlik konusu haline getirilir. Güvenikleştirici aktör bu sayede belli bir meseleyi

özel bir güvenlik alanına çekerek, bu tehdide karşı normal kuralların ve siyasi süreçlerin dışına taşarak, gerekli her türlü olağanüstü önlemi alma hakkını elde eder (Waever, 1995, s. 55). Güvenliği bu şekilde tanımlamakla Kopenhag Okulu, belli bir konunun başlı başına gerçekten bir güvenlik tehdidi olup olmadığına değil, hangi konunun, hangi şartlar altında, kim tarafından ve ne zaman güvenleştirildiğine odaklanmaktadır (Buzan & Waever, 2003, s. 71). Bir başka deyişle, onlara göre güvenlik tehditleri nesnel olgular değil, söyleme dayalı sosyal inşa süreci sonunda güvenleştirilmiş öznel yaratımlardır. Bu yaklaşıma göre, söylemde dile getirilmeyen hiçbir şey güvenlik tehdidi olarak kabul edilmeyecektir.

Kopenhag Okulu'nun güvenlik çalışmalarına kazandırdığı bir diğer yaklaşım ise güvenlik konularını içeriği bakımından sektörel bir analiz çerçevesinde ele alınmasıdır. Buna göre güvenlik konuları askeri, ekonomik, toplumsal, çevresel ve siyasi olmak üzere beş sektöre ayrılarak incelenmiştir. Her bir sektör tehditlerin içeriği, tehdit edilen nesne ve güvenlik ilişkileri bakımından farklılaşmaktadır. Buna göre "askeri sektör, kuvvete dayalı baskı ilişkileri; siyasi sektör, yetki, yönetim statüsü, ve tanınmaya dair ilişkiler; ekonomik sektör, ticaret, üretim ve finans ilişkileri; toplumsal sektör, kolektif kimlik ilişkileri; ve çevresel sektör de insan faaliyetleri ile gezegenin biyosferi arasındaki ilişkilerle ilgilidir" (Buzan & Waever & Wilde, 1998, s. 7).

Bu çalışmanın da ana konusunu da oluşturan ve Kopenhag Okulu'nun ortaya attığı üçüncü bir yaklaşım olan bölgesel güvenlik kompleksleri teorisi ise ilk olarak Barry Buzan tarafından ortaya atılmış ve bölgesel güvenlik kompleksi "ulusal güvenlikleri birbirinden ayrı düşünülemez şekilde, temel güvenlik kaygıları yakın ilişkili olan devletler grubu" olarak tanımlanmıştır (Buzan, 1983, s. 106). Buzan'ın bu ilk tanımı, fazlasıyla devlet merkezli ve askeri-siyasi odaklı bulunduğundan, 2003 yılında Buzan ve Waever tarafından devlet dışı aktörleri ve diğer güvenlik sektörlerini de kapsayacak şekilde genişletilerek yeniden formüle edilmiştir. Gözden geçirilmiş bu yeni tanımda ise bölgesel güvenlik kompleksleri "temel güvenleştirme ya da güvenlikdışılaştırma süreçleri, güvenlik sorunları bir birinden ayrı olarak anlaşılacak ya da çözülemeyecek kadar bağlantılı olan aktörler (birimler) bütünü" olarak tanımlanmıştır (Buzan & Waever, 2003, s. 44).

Güvenlik ilişkilerinin bölgesel düzeyde incelenmesi ve hatta genel anlamda uluslararası ilişkilerin bölgesel düzeyde sistemik analizi uzun yıllar uluslararası ilişkiler disiplinin ihmal ettiği bir analiz seviyesiydi. Bu gecikmenin sebepleri arasında her ne kadar daha çok realist teorinin yapısalcı yaklaşımının küresel boyuta odaklanması ve bölgesel düzeyde analize ağırlık vermeyişi gösterilse de (Vayrynen, 2003), aslında liberalizm ve eleştirel teori de bölgesel sistemden çok küresel sisteme odaklanmıştır (Kelly, 2007, s. 198). Uluslararası ilişkiler çalışmalarında ilk bölgeselci akım 1960'ların sonu ve 70'lerin başlarında, ABD hegemonyasının Vietnam Savaşı'ndaki başarısızlık ve Bretton Woods krizleri sonucu sarsılmaya başlamasıyla ortaya çıktı. Avrupa Topluluğu'nun bölgesel bir entegrasyon girişimi olarak gelmiş olduğu nokta ve Amerikan hegemonyasını tehdit eder oluşu, aynı zamanda sömürgecilik sonrası dönemde pek çok yeni devletin bağımsızlığına kavuşarak dünya sisteminde yer almaya başlaması o dönem için akademik ilgiyi bölgesel seviye yöneltti (Kelly, 2007, s. 202). Yeni bölgeselcilik akımı ise 1990'lardan itibaren

Soğuk Savaş'ın iki kutuplu dünya sisteminin sona ermesi ve Güney ülkelerinin üzerindeki süper güç tahakkümünün ortadan kalkmasıyla etkinlik kazanmaya başlamıştır.

Ole Waever ve Barry Buzan da bölgesel güvenlik kompleksleri yaklaşımını geliştirirken böyle bir tarihsel ve sistemik okumadan hareket etmektedirler. Sömürgecilik döneminde, deniz aşırı sömürgelere sahip emperyal güçler dünyayı kendi bölgeleri olarak algılıyorlardı ve onlardan bağımsız bölgesel güvenlik dinamiklerinin kapsamı oldukça sınırlıydı. Soğuk Savaş döneminde ise iki hegemonun, kendi nüfuz alanlarına giren bölgelere tahakkümü bağımsız bölgesel girişimlerin alanını daraltmaktaydı. Öte yandan, her ne kadar Soğuk Savaş döneminde Ortadoğu, Afrika ve Asya bölgelerinde bazı bölgesel oluşumlar teşvik edilmişse de, aslında bu çabaların arkasında bu oluşumları destekleyen hegemonların bölge ilişkilerine daha rahat nüfuz etme gayreti bulunmaktaydı (Buzan & Waever, 2003 s. 15-16).

Sömürgecilik sonrası dönemde, yeni bağımsız devletlerin büyük devletlerden bağımsızlığını kazanarak dünya siyasetine eklenmesiyle, bölgesel güvenlik uluslararası politikanın hem daha özerk, hem de daha önemli bir konusu haline geldi. Soğuk Savaş'ın ardından iki kutuplu dünya düzeninin sona ermesi bu durumu daha da belirgin hale getirdi. Bölgelerin özerkliğini ortadan kaldıran büyük güç rekabetinin yokluğunda yerel güçler yeni dönemde kendilerine daha çok siyasi manevra alanı bulmaya başladı. Ayrıca, Soğuk Savaş sonrası dönemde büyük ve süper güçler kendi bölgeleri dışındaki güvenlik konularına müdahil olma konusunda daha isteksizdiler (Buzan & Waever, 2003, s. 3). Bu durum hem bölgesel güvenlik dinamiklerinin kendi içinde daha bağımsız hale gelmesine, hem de bölgesel güçlerin kendi bölgelerinde güvenlik konularında daha çok sorumluluk almasına ve etkinlik kazanmalarına zemin hazırladı.

Diğer taraftan, 90'lardan itibaren küreselleşme olgusunun ulus devletlerin egemenlikleri, ekonomileri ve kimlikleri üzerindeki baskısı hem devlet düzeyinde hem de bölgesel düzeyde küreselleşme karşıtı bir güvenikleştirme sürecini beraberinde getirdi. Özellikle de küreselleşmenin yeni dünya düzeninde Amerikan hegemonyasının ya da kültürel emperyalizminin bir aracı olarak algılanması küreselleşmenin etkilerine karşı bölgesel düzeyde işbirliği süreçlerini hızlandırdı. Bölgesel ittifakların oluşturulmasıyla devletler hem küreselleşmenin sosyal, ekonomik ve güvenlik tehditlerine direnebilmeyi hem de küresel sistemde daha güçlü olabilmeyi amaçladılar (Buzan & Waever, 2003, s. 11-13).

Soğuk Savaş sonrası dönemin en önemli tartışmalarından biri de bu yeni dönemin tek kutuplu ya da çok kutuplu küresel sistemden hangisine doğru evrileceği üzerineydi. Buzan ve Waever, öncelikle neo-realistlerin sadece devletleri küresel sistem düzeyinde kutup olarak gören yaklaşımına eleştiri getirerek, devletlerin yanı sıra birden çok devletin bir araya gelerek oluşturdukları ittifaklarında küresel düzeyde bir kutup olarak nitelendirilebileceğini savunmaktadırlar. AB'nin zamanla tek bir aktör gibi uluslararası sistemde yer almasından yola çıkarak neo-realistlere getirilen bu eleştiri ile birlikte Buzan ve Waever küresel resimde bölgesel ittifaklara önemli bir aktör olarak yer açmaktadır. Onlara göre dünya siyasetinde etkili olabilen devletler üç kategoride değerlendirilmelidir: küresel düzeyde etkili olabilecek askeri, ekonomik ve siyasi kapasiteye sahip

süper güçler, onlar kadar geniş kapasiteye sahip olmasa da küresel güç dağılımı hesaplamalarında dikkate alınan ve birden çok bölgede etkili olabilen büyük güçler ve bölgesel düzeyde etkili olabilen bölgesel güçler. Bu okumadan yola çıkarak, Soğuk Savaş dönemini iki süper gücün (ABD ve SSCB) ve üç büyük gücün (Çin, Almanya, Japonya) etkili olduğu bir dönem olarak tasvir etmektedirler (2+3). Soğuk Savaş sonrası dönem ise bir süper gücün (ABD), dört büyük gücün (İngiltere/Almanya/Fransa-AB, Çin, Japonya ve Rusya) ve bölgelerin etkili olduğu bir şekilde resmedilmektedir. (1+4+bölgeler) (Buzan & Waever, 2003, s. 34-37).

Bu sistemik okumaya da paralel olarak Buzan ve Waever Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgeselci yaklaşımın ve bölgesel güvenlik ilişkilerinin önem kazanmasını temel varsayıma dayandırmaktadır. Buna göre, ilk olarak, Soğuk Savaş sonrası dönemde süper güç rekabetinin ortadan kalkması küresel güçlerin dünyanın diğer bölgelerinde nüfuz kurma arayışlarını azaltmıştır. İkinci olarak ise küresel güçlerin iç kamuoyları devletlerinin dünyanın başka bölgelerindeki sorunlu alanlar ile askeri müdahale ve stratejik rekabet üzerinden etkileşime girmelerini istememektedir. Bu iki durum bölgesel devletlere ve güçlere kendi coğrafyalarında büyük güçlerin tahakkümünden görece uzak bir ortamda siyaset üretmelerine imkan tanımaktadır (Buzan & Waever, 2003, s. 10-11).

Bölgesel Güvenlik Kompleksleri Teorisi'nin üzerine bina edildiği temel önerme şudur: Tehlikeler kısa mesafelerde, uzun mesafelere göre daha kolay yayıldığı için karşılıklı güvenlik bağımlılığı doğal olarak bölgesel güvenlik kompleksleri içinde çok daha yoğun olacaktır. "Tarihsel olarak, bütün devletler daha çok komşularının kapasiteleri ve niyetlerinden kaygı duymuşlardır. Güvenikleştirme süreçleri ve dolayısıyla karşılıklı güvenlik bağımlılığının derecesi bu komplekslerin içerisinde bulunan aktörler arasında dışardaki aktörlerle olandan daha yoğun olmuştur" (Buzan & Waever, 2003, s. 4). Güvenlik bölgeselciliğin, yani ortak coğrafyayı paylaşmaktan kaynaklanan faktörlerin güçlü bir şekilde etkili olduğu bir alandır. Güvenlik ilişkileri üzerinde en çok etkili olan faktör coğrafi yakınlıktır ve bu faktörün etkileri güvenliğin askeri, siyasi, sosyal ve çevresel sektörlerinin hepsi için geçerlidir. Her ne kadar bazı güvenlik unsurları, özellikle de ekonomik ve çevre gibi, bölgeselciliği aşan bir karakter gösterebilirler de, bölgesellik pek çok güven(siz)lik dinamiklerinin merkezinde yer almaya ve belirleyicisi olmaya devam etmektedir (Buzan & Waever, 2003, s. 30).

Aslında güvenlik çalışmalarını iki analiz seviyesi domine edegelmiştir: ulusal güvenlik ve küresel güvenlik. Ulusal güvenlik, güvenlik ilişkilerinin karşılıklı olması gerçeği göz önünde bulundurulduğunda tek başına değerlendirilebilecek bir şey değildir. Ulusların güvenliği sadece kendilerinden kaynaklanan dinamiklerle alakalı değildir, çoğunlukla kendileri dışından vuku bulan tehditler ulusal güvenliğin en önemli parçası olur. Bu tehditlerin de komşularından ya da yakın coğrafyasından kaynaklanma durumu genellikle en çok rastlanan vakadır. Öte yandan, küresel güçlerin başka bölgelerde girdiği güvenlik etkileşimleri bir tarafa bırakılacak olursa, dünya küresel anlamda güvenlik ilişkileri bakımından tam olarak entegre olmuş değildir. Bu yüzden Buzan ve Waever'a göre küresel güvenlik kavramı bir gerçekliği ifade etmekten uzaktır. Bu iki analiz düzeyinin aksine, bölgesel düzeyde, devletlerin ve diğer aktörlerin güvenlikleri

birbirlerinden ayrı olarak değerlendirilemeyecek kadar ilişkili ve iç içe geçmiş durumdadır (Buzan & Waever, 2003, s. 43).

Bölgesel güvenlik kompleksleri teorisi, bölgeleri sadece güvenlik penceresinden ele almaktadır. Dolayısıyla, bölgesel güvenlik komplekslerinin sınırları tayin edilirken sadece güvenlik ilişkileri göz önünde bulundurulur. Bu bakımdan, bölgesel güvenlik komplekslerinin sınırları, ilgili bölgenin doğal, gerçek, kültürel, coğrafi ya da tarihsel sınırlarıyla her zaman örtüşmeyebilir. Bir bölgenin bölgesel güvenlik kompleksi olarak nitelendirilebilmesi için, bir grup devletin ya da diğer aktörlerin/birimlerin, kendilerini, çevresindeki güvenlik bölgelerinden farklılaştıracak ve birbirleriyle ilişkili bir bütün haline getirecek derecede bir karşılıklı güvenlik bağımlılığının var olması gerekir (Buzan & Waever, 2003, s. 47). Bir bölgesel kompleks içerisindeki devletlerin güvenlik ilişkileri, bölgedeki güç dağılımından, köklü tarihsel ilişkilerden, sınır anlaşmazlıkları gibi özel konulardan, etnik ilişkilerden, ortak kültürden vs. kaynaklanabilecek dostluk ya da düşmanlıklar etrafında gelişebilir. Yani bir bölgesel güvenlik kompleksinin oluşmasında, bölge aktörleri arasındaki rekabet, güç dengesi, işbirliği gibi etmenlerin herhangi biri etkili olabilir (Buzan, 2007, s. 159). İster dostluk ya da işbirliği, ister düşmanlık ya da rekabet ilişkileri geçerli olsun, burada önemli olan bölgesel güvenlik kompleksini oluşturan aktörlerin güvenlik etkileşimlerinin bir şekilde birbirleriyle ilişkili olmasıdır.

Bir bölgesel güvenlik kompleksi kendi içerisinde güvenikleştirme dinamiklerini barındırmalıdır. Bu genellikle kompleks içerisindeki aktörlerin birbirlerini güvenikleştirmesi olarak karşımıza çıkar. Fakat, bölgesel aktörlerin bir birlerini güvenlik tehdidi olarak görmemesi yani güvenlikdışlaştırma sürecinin etkili olması durumlarında da işbirliğine dayalı bölgesel güvenlik toplulukları oluşabilir (Buzan & Waever, 2003, s. 56). Yani bölgesel güvenlik komplekslerinde mutlaka bölgesel düzeyde aktif bir güvenikleştirme sürecinin var olması gerekir. Bir bölgedeki güvenlik ilişkileri kalıplarının oluşmasında bölge aktörlerinin bir sorunu ortak bir güvenlik tehdidi olarak algılayarak kolektif bir şekilde güvenikleştirmeleri de (olumlu güvenikleştirme), bölgesel aktörlerin doğrudan birbirilerini güvenlik tehdidi olarak inşa edip güvenikleştirmeleri de (olumsuz güvenikleştirme) etkili olabilir (Buzan & Waever, 2009, s. 256). Buzan ve Waever'ın çalışmalarında değinilmemiş olsa da, aslında bir bölgesel güvenlik kompleksi içerisinde aynı anda hem olumlu hem de olumsuz güvenikleştirme etkili olabilir. Bölge aktörleri bir yandan ortak bir sorunu güvenikleştirerek işbirliği içerisine girerken, diğer yandan, bölge içerisindeki güç dağılımı, etnik, kültürel, tarihsel faktörler gibi sebeplerle birbirilerini de güvenikleştiriyor olabilirler. Hatta bir devlet, ortak güvenikleştirmenin etkili olmasıyla kurulan güvenlik topluluklarını dahi diğer bölgesel rakiplerini kontrol edebilmek, sınırlamak için bir araç olarak kullanma eğiliminde olabilir.

Buzan ve Waever'a göre tıpkı küresel sistem gibi, onun bir alt sistemi olan bölgesel güvenlik komplekslerinde de tek kutupluluk, iki kutupluluk ya da çok kutupluluk geçerli olabilir. Bu durum, komplekse dahil olan aktörler arasındaki güç dağılımı ile ilişkilidir. Bir bölgesel güvenlik kompleksi bölgedeki aktörler arasındaki rekabete ya da işbirliğine dayalı güvenlik ilişkileri ile oluşmuş olabileceği gibi dış güçlerin nüfuzu sonucunda da inşa edilebilir. Genellikle küçük

devletler kendilerini komşularıyla birlikte bir güvenlik kompleksinin içinde sıkışmış bulabilirler, fakat büyük güçler birden çok bölgesel güvenlik kompleksine nüfuz etme imkanına sahiptirler, süper güçler ise bütün coğrafyalarda etkinlik gösterebilirler (Buzan & Waever, 2003, s. 46-50).

Bölgesel güvenlik kompleksleri, Buzan ve Waever tarafından, kendi içlerindeki güç dağılımları ve onu oluşturan aktörlerin nitelikleri bakımından bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Buna göre, bölgesel güvenlik kompleksleri, standart, merkezli, büyük güç kompleksleri ve süper kompleksler olmak üzere dört ana kategoride incelenmiştir. Standart bölgesel güvenlik komplekslerinde güvenlik ilişkileri bölgesel güçler arasındaki etkileşime bağlıdır ve çok kutuplu olan bu komplekslerin kutuplarını bölgesel güçler oluşturur. Merkezi kompleksler ise yalnızca bir gücün domine ettiği tek kutuplu komplekslerdir. Bunlar da kendi içinde bir süper gücün domine ettiği (Kuzey Amerika), bir büyük gücün domine ettiği (eski Sovyet coğrafyası), bir bölgesel gücün domine ettiği ve kurumsal bir merkezleşmenin olduğu (AB) bölgesel güvenlik kompleksleri olmak üzere dörde ayrılırlar. Büyük güç kompleksleri ise küresel düzeyde etkili olan birden çok büyük gücün dahil olduğu iki ya da çok kutuplu bölgesel güvenlik kompleksleridir. 1945 öncesi Avrupa ile Çin ve Japonya'nın birlikte etkili olduğu Doğu Asya kompleksleri buna örnek olarak gösterilmiştir (Buzan & Waever, 2003, s. 53-60). Her ne kadar Buzan ve Waever'ın kitabında sözü edilmese de bu tip bölgesel güvenlik komplekslerinin en iyi örneklerinden biri de bu çalışmanın konusunu oluşturan ve ilerleyen bölümde detaylı bir biçimde inceleyeceğimiz, Çin ve Rusya'nın etkili olduğu Şangay İşbirliği Örgütüdür. Son olarak süperkompleksler ise, bir büyük gücün komşu bölgelere aynı anda nüfuz etmesinin sonucu olarak bölgeler arası güçlü güvenlik dinamiklerinin oluşmasıyla ortaya çıkmaktadır. Buna örnek olarak Çin faktörü dolayısıyla Güney ve Doğu Asya bölgesel güvenlik komplekslerinin zamanla bir süperkompleks haline gelmesi verilebilir. Süper kompleksler aynı zamanda birden çok büyük gücün etkili olduğu büyük güç komplekslerinde yaşanan değişimler sonucunda da ortaya çıkabilir (Buzan & Waever, 2003, s. 60-61).

Bir bölgesel güvenlik kompleksi içerisinde, tüm bölgesel kompleks tarafından paylaşılmayan, fakat devletlerin bir grubunu ilgilendiren farklı güvenlik algıları ve bağımlılıkları çeşitli alt-kompleksler oluşturabilir. Bunun dışında, Buzan ve Waever, bölgesel güvenlik komplekslerinin zaman içerisinde hem içsel hem de dışsal sebeplerle dönüşüm geçirebileceğini belirterek değişime açık bir kapı bırakmışlar ve durağan bir yapı algısını reddetmişlerdir. Buna göre zamanla bölgesel güvenlik komplekslerinin hem yapısı hem de sınırları değişebilir. Yeni üyelerin eklenmesi ya da çıkmasıyla kompleksin sınırları genişleyebilir ya da daralabilir. Ayrıca iki bölgesel güvenlik kompleksinin birleşmesiyle ya da bir kompleks içerisinden iki yeni kompleksin doğmasıyla bölgesel güvenlik komplekslerinin sınırları zamanla değişime uğrayabilir (Buzan & Waever, 2003, s. 53).

Bölgesel Güvenlik Kompleksleri Teorisi ve Uluslararası İlişkiler Kuramları

Buzan ve Waever bölgesel güvenlik kompleksleri teorisinin inşasında hem neo-realizmin hem de inşacılığın varsayımlarından ve okumalarından yararlanmışlardır. Yazarlar bölgesel güvenliğin

kompleksleri teorisinin bölgesel düzeye vurgu yapmasının neo-realizmin yapısal şemasına hem uygun hem de onu tamamlayıcı nitelikte olduğunu söylemektedir. Neo-realistlerden farklı olarak ise küresel yapıya değil bölgesel düzeyde bir alt yapıya odaklanmaktadır (Buzan & Waever, 2003, s. 4). Her ne kadar bölgesel analiz seviyesine eğilse de bölgesel güvenlik kompleksleri teorisinin esas amacı uluslararası sistemin yapısal görünümünde bölgeselciliğe bir alan açmaktır. Dolayısıyla hareket noktaları aslında neo-realistlerde olduğu gibi küresel yapıyı açıklama, onun resmini verme gayretidir. Bunu yaparken de, yeni dönemin yükselen değeri bölgelere küresel yapıda bir alan açarak, esasında neo-realistlerin yapısal okumalarını geliştirmeye, ona katkı yapmaya odaklanan bir arayış vardır. Bunun yanı sıra, bölgesel güvenlik komplekslerinin iç dinamiklerini açıklarken de, kutupluluk, anarşi, bölgesel güç dağılımı gibi realist yaklaşımları fazlasıyla kullanmaları Buzan ve Waever'ın teorilerini büyük oranda realizmin etkisinde, onun temel varsayımları üzerine inşa ettiklerine güçlü bir işarettir. Yukarıda da görüldüğü üzere, bir bölgesel güvenlik kompleksinin tıpkı küresel yapı gibi tek, iki ya da çok kutuplu olabileceği söylenmiş, bölgesel düzeyde güç dağılımının ve güç dengelerinin bölgesel güvenlik ilişkileri üzerinde önemli etkisinin olduğu belirtilmiş ve bölgesel güvenlik kompleksleri 'mini anarşiler' olarak tanımlanmıştır.

Neo realist yaklaşımın etkileri özellikle de Buzan'ın teoriyi ilk geliştirdiği zamanlara ait eserlerinde daha da hakimdir. 2003 yılındaki kitapta hem devlet merkezli bakış açısının gözden geçirilmesine, hem de güvenlik sektörlerinde çeşitlendirmeye gidilmesine rağmen bölgesel güvenlik kompleksleri teorisinde devlet merkezli bir bakış açısı ve askeri-siyasi güvenlik sektörleri daha ağırlıklı olmaya devam etmiştir. Ayrıca bazı yazarlar Kopenhag Okulu'nun güvenikleştirme teorisinde güvenikleştiren aktörün yani devlet adamının güvenlik tehdidinin var olup olmadığına veya neyin güvenlik tehdidi olacağına karar veren makam olmasından hareketle, geçmişte benzer yaklaşımları geliştirmiş olan ve klasik realizmin ilham kaynaklarından Carl Schmitt'in de Kopenhag Okulu'nun temel varsayımları üzerinde etkili olduğunu düşünmektedirler (Williams, 2003, s. 515-521). Schmitt'e göre de egemen unsur mevcut düzene yönelik bir tehdidin var olup olmadığına ve bu düzenin korunması için ne zaman normal kural ve süreçlerin askıya alınması gerektiğine karar veren otoritedir (Williams, 2003, s. 517). Kopenhag Okulunu Schmitt'in yaklaşımından ayıran en önemli şey ise, güvenikleştirme sürecinin üçüncü unsuru da dikkate alması yani ilgili kitlenin, aktörlerin söylem yoluyla gerçekleştirdikleri güvenikleştirmeyi kabul etmesi gerekliliğidir (Açıkmeşe, 2011, s. 63). Bu anlamda güvenikleştirme teorisi aktörü/otoriteyi söylem yoluyla neyin güvenikleştireceğine karar vermek bakımından merkezi bir konuma yerleştirse de, bu sosyal inşa sürecinde egemen otoriteyi tek karar verici olarak görmemekte ilgili kitlenin de onayını güvenikleştirme sürecinin olmazsa olmazı olarak kabul etmektedir.

İkinci olarak, inşacı kuramın bazı varsayımları da bölgesel güvenlik kompleksleri teorisinin inşasında Buzan ve Waever tarafından kullanılmıştır. Bu anlamda, Kopenhag Okulunun temel varsayımlarından biri olan güvenikleştirme teorisi bölgesel güvenlik kompleksleri içerisindeki güvenlik ilişkilerinin açıklanmasında en çok atıf yapılan unsur olmuştur. Buna göre, bölgesel güvenlik komplekslerinde mutlaka bölgesel düzeyde aktif bir güvenikleştirme sürecinin var olması gerekir. Bölgesel güvenlik kompleksleri içerisindeki aktörler girdikleri güvenlik

ilişkilerinde ya bir sorunu ortak bir güvenlik tehdidi olarak algılayarak kollektif bir şekilde güvenikleştirecek ya da doğrudan birbirilerini güvenlik tehdidi olarak inşa edip, aktörlerin birbirlerini güvenikleştirmeleri söz konusu olacaktır.

Bölgesel güvenlik kompleksleri teorisi üzerinde etkisi hissedilen bir diğer yaklaşım ise Buzan'ın tarihselci İngiliz Okulu yaklaşımıdır. Tarih ve coğrafya İngiliz Okulu'nun yereldeki güvenlik ilişkileri üzerinde etkili olduğunu savunduğu iki tipik etmendir (Kelly, 2007, s. 207). Buzan ve Waever bölgesel güvenlik kompleksleri içerisindeki güvenlik dinamiklerini belirleyen faktörler arasında tarihsel süreçte şekillenen sosyal algılara, kimlik ve rekabet ilişkilerine de önemli bir yer açmaktadır. Çalışmalarında Buzan'ın bölgesel güvenlik kompleksi kavramını kullanmayı tercih eden Lake ve Morgan ise, Buzan'ın tarih ve coğrafyayı esas alan bu okumasına eleştirel yaklaşmaktadırlar. Her ne kadar bölgesel güvenlik kompleksi teorisi kapsamında bölgeleri sadece güvenlik ilişkilerinin ortaklığı bakımından değerlendirip, sınırlarını bu işlevsel yaklaşım uyarınca tayin etme noktasında Buzan ile Lake ve Morgan'ın tanımları arasında bir görüş birliği olsa da, Lake ve Morgan bölgesel güvenlik kompleksleri içerisindeki güvenlik ilişkilerinde tarihsel faktörlerin etkisinden ziyade bugünün somut güvenlik tehditlerinin belirleyici olduğunu söylemektedirler. Lake'e göre herhangi bir ortak güvenlik tehdidi bir bölgedeki devletleri bir araya getirebilir. Küresel sistemin altında olan bütün sistemler bölgeseldir ve bölgesellik coğrafi yakınlık kıstasına göre belirlenmez. Artık devletlerin karşılıklı güvenlik bağımlılığı içerisinde olmaları için komşu olmalarına ya da çok fazla tarihsel ortaklığa sahip olmalarına gerek yoktur. Bazı devletler (daha çok süper ve büyük güçler) bir bölgeye komşu ya da yakın olmasalar bile belli tehdit algılamaları neticesinde bölgesel güvenlik kompleksinin bir parçası olabilirler (Lake, 1997, s. 49-51).

Bir Bölgesel Güvenlik Kompleksi Olarak Orta Asya

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Orta Asya bölgesinin güvenlik yapısı tek bir hiyerarşik gücün egemen olduğu bir yapıdan bölgesel bir anarşik sisteme doğru evrildi. Sovyet sonrası dönemde Orta Asya bölgesinin kendi içinde bağımsız bir bölgesel güvenlik kompleksi oluşturup oluşturmadığı tartışmalı bir konu olagelmiştir. Bu çalışmanın epistemolojik varsayımlarının temelini oluşturan bölgesel güvenlik kompleksleri teorisinin mimarları Buzan ve Waever bütün eski Sovyet coğrafyasını, Rusya'nın domine ettiği merkezli bir bölgesel güvenlik kompleksi olarak değerlendirmişlerdir. Fakat onlara göre post-Sovyet coğrafya bölgesel güvenlik kompleksleri teorisi bakımından analiz edilmesi en karmaşık olan alandır (Buzan & Waever, 2003, s. 137). Buzan ve Waever Orta Asya'yı ise post-Sovyet bölgesel güvenlik kompleksinin altında, iç dinamikleri hala oluşmakta olan, Rusya'nın müdahalesinin güçlü olduğu zayıf bir alt-kompleks (*subcomplex*) olarak tanımlamışlardır. Aynı zamanda Orta Asya bağımsız bir bölgesel güvenlik kompleksi olmaya aday bir proto-komplekstir (Buzan & Waever, 2003, s. 423). Lake ve Morgan da Orta Asya konusunda benzer bir yaklaşımda bulunmuşlar ve Orta Asya'yı eski Sovyet coğrafyasını kapsayan bölgesel güvenlik kompleksinin içinde değerlendirmişlerdir (Lake & Morgan, 1997, s. 219-244).

Orta Asya'yı post-Sovyet güvenlik kompleksi içerisinde bir alt-kompleks olarak tanımlamak konusunda yukarıdaki yaklaşımla uyuşmayan görüşler de vardır. Örneğin, Roy Allison ve Lena Johnson'a göre güvenlik politikaları bakımından Orta Asya bölgesinin kendi dinamikleri, sorunları ve fırsatları vardır ve her ne kadar, her bir ülke kendi çıkarları doğrultusunda kendi ulusal politikalarını güte de bunların güvenlik politikaları bir birleriyle iç içe geçmiş durumdadır; dolayısıyla Orta Asya bağımsız bir bölgesel güvenlik kompleksi olarak nitelendirilebilir (Johnson & Allison, 2001, s. 6). Evgeny Troitskiy ise 1990'lar boyunca Orta Asya'nın güvenlik ilişkileri bakımından büyük oranda Rusya'ya bağımlı kaldığını ve post-Sovyet bölgesel güvenlik kompleksinin bir parçası olduğunu söylemekte; bununla beraber, ABD'nin Afganistan'a müdahalesinin ardından Orta Asya bölgesinin tek başına, bir süper güç (ABD) ve iki büyük güç (Rusya ve Çin) tarafından nüfuz edilen bir bölgesel güvenlik kompleksi olmak vasfını kazandığını söylemektedir (Troitskiy, 2015, s. 5-6).

Orta Asya bölgesindeki ülkeler arasında hem güvenlik hem de diğer alanlarda bölgesel işbirliğinin zeminini oluşturabilecek pek çok ortaklık bulunmaktadır. Orta Asya'nın beş ülkesi (Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Tacikistan), ortak bir tarihi tecrübeye sahiptir ve kültürel, etnik (Tacikistan dışındakilerin hepsi Türkî devletlerdir), dini (hepsi Sünni Müslüman) pek çok ortaklığı paylaşmaktadırlar. Öte yandan bağımsızlıklarının üzerinden henüz pek zaman geçmemiş olan bu ülkeler, egemenlik ve bağımsızlıkları noktasında daha hassastırlar ve bu hassasiyet hem kendi aralarında hem de diğer büyük güçlerle girdikleri bölgesel işbirliği süreçlerinde en çok dikkat ettikleri husustur.

Orta Asya bölgesindeki mevcut güvenlik dinamiklerine kısaca değinmek gerekirse, Sovyetlerin dağılmasından sonra bölge güvenliğini sarsacak en önemli istikrarsızlık kaynağı olarak bölgedeki siyasi sınırlarla örtüşmeyen etnik dağılımın bölgesel bir etnik çatışmaya dönüşebilmesi ihtimali gösterilmekteydi. Başta Kırgızistan olmak üzere bölgedeki bütün devletlerde bulunan Özbek azınlık, her bir ülkedeki Rus azınlıklar ve bölge ülkeleri arasındaki bazı sınır anlaşmazlıkları bu tehdidin özellikle de Sovyet sonrası dönemin ilk yıllarında ciddi biçimde hissedilmesine sebep olmaktadır. Diğer yandan, Kırgızistan ve Tacikistan'dan doğup Aral Gölü'ne dökülen Seyhun ve Ceyhun nehirleri Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan, Kazakistan ve Türkmenistan arasında sınır aşan suların yönetimi bakımından bir anlaşmazlık konusu olmaktadır. Henüz nihai bir çözüme kavuşturulamamış bu sorun bir yandan bölge güvenliğini tehdit etmekte diğer yandan da sorunun çözümüne yönelik arayışlar bölge ülkeleri arasında bir işbirliği potansiyeli doğurmaktadır. Bölgesel çaplı başka bir güvenlik sorunu ise bölgedeki İslami hareketlerin bölge ülkelerindeki rejimleri ve siyasi istikrarı tehdit ediyor olmasıdır. Afganistan ve Pakistan'daki çatışma bölgelerinde örgütsel kapasitelerini ve insan kaynaklarını geliştirme imkanı bulan radikal İslamcı unsurlar bölgedeki bütün devletleri, yanı sıra da Çin'in Doğu Türkistan bölgesindeki hakimiyetini tehdit etmektedir. Bu durum doğal olarak Afganistan'ı ve daha az derecede de olsa Pakistan'ı, Orta Asya bölgesel güvenlik kompleksinin bir parçası haline getirmektedir. Özellikle de Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan sınırlarına yayılmış olan Fergana Vadisi'ndeki ulusal sınırlardan geçişlerin iyi kontrol edilememesi bu bölgeden kaynaklı radikal hareketleri bölgesel bir tehdit unsuru haline getirmektedir. Bu durum istemez bölge ülkelerini radikal unsurlara karşı

mücadelede hem sınır bölgelerinde hem de istihbarat paylaşımı gibi konularda işbirliği yapmaya zorlamaktadır (Johnson & Allison, 2001, s. 7-15).

Tüm bu güvenlik dinamikleri bölge ülkeleri arasında karşılıklı güvenlik bağımlılığı oluşturmakta ve Orta Asya bölgesini güvenlik sorunları bakımından çevresindeki bölgelerden farklılaştırarak müstakil bir bölgesel güvenlik kompleksi haline getirmektedir. Dolayısıyla, hem Buzan ve Waever'ın hem de diğer başka isimlerin (Eyvazov, 2011, s. 6-17) öne sürdüğü gibi Orta Asya'yı post-Sovyet bölgesel güvenlik kompleksinin bir alt kompleksi olarak tanımlamak isabetli bir yaklaşım olmayacaktır. Her şeyden önce, tüm eski Sovyet coğrafyasını tek bir bölgesel güvenlik kompleksi olarak tanımlamak, aslında bizzat Buzan ve Waever'ın ortaya attıkları bölgesel güvenlik kompleksleri teorisinin temel varsayımlarıyla ters düşmektedir. Eski Sovyet coğrafyasının Avrupa kısmını (Baltıklar, Ukrayna, Moldova ve Belarus), Güney Kafkasya'yı (Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan) ve Orta Asya'yı ortak güvenlik ilişkileri olan ve güvenlik dinamikleri bakımından bir birinden ayrı düşünülemez kadar birbirlerine bağlı ülkeler olarak nitelendirip tek bir bölgesel kompleks resminin içine sığdırmak bu bölgenin gerçekleriyle uyumlu olmayacaktır. Kısa bir zaman öncesine kadar bu ülkelerin aynı siyasi çatı altında bulunmaları, birbirlerinden kopuk şekilde çok geniş bir coğrafyaya yayılmış bu ülkeleri bugün aynı güvenlik şemsiyesinin altında toplamaya yetmeyecektir. Örneğin bugün Orta Asya ile Doğu Avrupa ve Baltık ülkeleri arasında neredeyse hiçbir güvenlik bağımlılığı, ortaklığı yoktur. Aynı durum Hazar'a kıyası olmayan Kırgızistan, Tacikistan gibi Orta Asya cumhuriyetleri ile Güney Kafkasya ülkeleri arasındaki güvenlik ilişkileri için de geçerlidir.

Bize göre, eski Sovyet coğrafyası bir birinden ayrı üç farklı bölgesel güvenlik kompleksi çerçevesinde ele alınmalıdır. Buna göre Orta Asya, Güney Kafkasya ve Doğu Avrupa bölgesel güvenlik komplekslerinin her biri kendi içindeki devletlerin güvenlilik ilişkileri ve bağımlılıkları bakımından ayrı birer bölgesel güvenlik kompleksi niteliği taşımaktadır. Hatta Doğu Avrupa'da bulunan eski Sovyet ülkeleri de Polonya, Romanya, Bulgaristan gibi diğer Doğu Avrupa ülkeleriyle birlikte Doğu Avrupa güvenlik kompleksini oluşturmaktadırlar. Rusya bir büyük güç olarak bu bölgesel güvenlik komplekslerinin hepsine nüfuz eden ve bunların hepsinde yer alan bir devlettir. Hatta Buzan ve Waever'ın bölgesel güvenlik kompleksleri teorisine göre küçük devletlerin sadece bir bölgesel komplekste yer alabileceği varsayımı da gözden geçirilmeye muhtaçtır. Farklı bölgesel güvenlik komplekslerinde bulunan devletlerin bazıları, belli güvenlik etkileşimleri ve karşılıklı güvenlik bağımlılıkları dolayısıyla aynı zamanda kendi aralarında da başka bir bölgesel güvenlik kompleksi oluşturabilir. Buna en iyi örnek Hazar bölgesi güvenlik kompleksi olacaktır. Hazar'a kıyası bulunan devletlerden Azerbaycan Güney Kafkasya, Kazakistan ve Türkmenistan ise Orta Asya güvenlik kompleksinde yer almalarına rağmen, Hazar'dan kaynaklı karşılıklı güvenlik etkileşimleri sebebiyle Rusya ve İran'la birlikte aynı zamanda Hazar güvenlik kompleksinin bir parçası olarak nitelendirilmelidirler. Eğer Hazar'a kıyası bulunan devletlerin hepsi bir bölgesel güvenlik kompleksinin parçası olsaydılar Hazar kompleksi o bölgesel güvenlik kompleksinin altında bir subkompleks olarak düşünülebilirdi. Fakat, bu ülkeler farklı bölgesel güvenlik komplekslerine dahil oldukları için Hazar bölgesinde oluşan bu fiili güvenlik öbikleşmesini ve

bağımlılığını açıklayabilmek için bu ülkelerin aynı zamanda Hazar bölgesel güvenlik kompleksini de oluşturduklarını kabul etmek gerekir.

Bu değerlendirmelerin ışığında şunu söyleyebiliriz ki bugün Orta Asya ülkeleri yukarıda belirtilen güvenlik ilişkileri ve bağımlılıkları, ve bu bakımdan da kendisini çevreleyen bölgelerden farklılaşmaları göz önünde bulundurulduğunda ayrı ve bağımsız bir bölgesel güvenlik kompleksi oluşturmaktadır. Rusya ve Çin ise bölge ile ortak sınırları olan iki büyük güç olarak Orta Asya güvenlik kompleksine nüfuz etmektedirler. Buzan ve Waever'ın yukarıdaki sınıflandırmasını da göz önünde bulunduracak olursak bugün itibarıyla Orta Asya güvenlik kompleksi iki kutuplu bir büyük güç kompleksi örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine teoriye de uygun olarak, bu kompleks zamanla bölge aktörleri arasındaki güvenlik dinamiklerinin değişmesiyle bir dönüşüm geçirebilir, sınırları daralabilir ya da yeni aktörleri de dahil edecek şekilde genişleyebilir. Orta Asya'da bugün itibarıyla karşımızda duran bu bölgesel güvenlik kompleksi dinamiklerinin kurumsallaşma imkanı bulunduğu bölgesel örgüt de Şangay İşbirliği Örgütü'dür. Bu örgüt, büyük güçlerin koruma misyonu ile bölgesel güvenlik düzenleri kurarak etrafındaki bölgesel güvenlik komplekslerine nüfuz etme arayışlarına da (Frazier & Ingersoll, 2010, s. 242-243) iyi bir örnek teşkil etmektedir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında da Şangay İşbirliği Örgütü'nü Orta Asya bölgesel güvenlik kompleksi içindeki yeri ve iki büyük gücün bu Örgüt aracılığıyla bölgesel güvenlik konularına nüfuz etme gayretlerinin nedenleri incelenecek ve sonuçta da Şangay İşbirliği Örgütü'nün ilerleyen zamanlarda Orta Asya bölgesel güvenlik kompleksinde meydana getirebileceği muhtemel değişimlere değineceğiz.

Şangay İşbirliği Örgütü ve Orta Asya Güvenlik Kompleksi

Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)'nün temelleri aslında henüz Sovyetler Birliği dağılmadan önce 1989 yılında Çin ve SSCB arasında sınır sorunlarının halledilmesi ve sınır bölgelerinde güven artırıcı önlemler alınması için yapılan ikili görüşmelere dayanmaktadır. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra 1991 yılından itibaren bu temas çoklu bir hal almış ve Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan ortak bir delegasyon oluşturarak sınır sorunlarını çözmek ve sınır bölgelerindeki askeri varlığı azaltarak güven artırıcı önlemleri geliştirmek için müzakerelere devam etmiştir. Bu beşli delegasyonun 1996 yılında Çin'in Şangay kentinde yaptıkları toplantıda 'Sınırlarda Güvenliği Arttırıcı Önlemler Anlaşması' imzalanmıştır. Bu anlaşma ile üye devletler güvensizlik ortamını gidermek için askeri varlıklarını sınırdan 100 km içeri çekmeyi taahhüt etmişler ve sınır bölgelerindeki askeri varlığın yalnız polisiye önlemler çerçevesinde faaliyetlerini sürdüreceklerini beyan etmişlerdir. Bu toplantıda ayrıca ilgili devletler her yıl Şangay Beşli Forumu adı altında düzenlenecek zirvelerde bir araya gelmeyi kararlaştırmışlar, böylelikle Şangay Beşlisi olarak da bilinen forum kurulmuştur (Baizakova, 2013, s. 60-62).

Şangay Beşlisi'nin ikinci zirvesi 1997 yılında Moskova'da yapılmış ve zirvede "Sınır Bölgesinde Askeri Güçlerin Karşılıklı Kaldırılması Antlaşması" imzalanmıştır. Buna göre, karşılıklı güvensizliği önlemek adına, sınırlardaki askeri güç kapasitesi saldırı kapasitesinin altına

indirilmesi, sınırlarda ve yakınlarında yapılan askeri tatbikat/denemelerin üye devletlere önceden bildirilmesi ve şeffaf ilişkiler kurulması yönünde kararlar alınmıştır. Görüşmeler ayrıca siyasi, ekonomik, askeri konularda görüş alış verişini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Baizakova, 2013, s. 62-63). 1998 yılında yapılan üçüncü zirve Almatı'da düzenlenmiştir. Bu zirvede ise terör eylemleri, köktendincilik, uyuşturucu trafiği, etnik ayrılıkçılığın bölgesel güvenliği tehdit ettiği üzerinde durulmuştur. Dördüncü zirve 25 Ağustos 1999 Bişkek'te düzenlenmiştir. Bu zirve, Çeçenistan, Kırgızistan ve Özbekistan'daki dini unsurların silahlı eylemlerinin yoğunlaştığı bir dönemde gerçekleşmiştir. Bu eylemler dolayısıyla Bişkek'te Anti-Terör Merkezi'nin kurulması kararlaştırılmıştır. Bu zirvede ayrıca taraf devletlerin dış politika, savunma, kamu güvenliği, sınır güvenliği alanlarındaki üst düzey yetkililerini belli aralıklarla düzenli bir şekilde bir araya getirecek kurumsal kanallar kurulmuştur (Yuan, 2010, s. 860-861).

2001 yılında Şangay'da yapılan zirvede Özbekistan'ın da katılımıyla Şangay İşbirliği Örgütü resmen kurulmuş ve kurucu altı devlet arasında 'Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırıcılığa Karşı Şangay Anlaşması' imzalanmıştır. Üye ülkeler bu örgütün üçüncü taraflara karşı oluşturulmuş bir askeri ittifak olmadığını siyasi, ekonomik ve güvenlik alanlarında bölgesel işbirliğini geliştirmeye yönelik bir danışma ve diyalog aracı olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca resmi ağızlardan ŞİÖ'nün temel amacı üç şeytan güç olarak adlandırılan etnik ayrılıkçılık, dini radikalizm ve uluslararası terörizm ile mücadele etmek olarak tanımlanmıştır (Yuan, 2010, s. 862). Fakat ŞİÖ'nün kurucu anlaşmasında uluslararası sistem düzeyinde çok kutupluluğun savunulması Örgüt'ün temel amaçları arasında sayılmıştır. Bu durum, Rusya ve Çin'in örgütü sistemik düzeyde ABD politikalarına karşı bir araç olarak kullanma niyetlerinin olduğu yönündeki yorumlara kapı aralamıştır (Allison, 2004, s. 478).

2002 yılındaki zirvede üye devletler ŞİÖ bünyesinde bir anti terör merkezi kurulması hususunda anlaşmaya vardılar ve daha önce Bişkek'te kurulması planlanan merkez Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te kuruldu. Anti terör merkezinin üye devletlere ayrılıkçılık, aşırıcılık ve terörizm ile mücadelede tavsiyelerde bulunmak, bu alanda istihbarat toplamak, analiz etmek ve üye devletlerle paylaşmak, terörist organizasyonlarla ve üyeleri ile ilgili bir veri bankası oluşturmak, uzman yetiştirilmesine yardımcı olmak gibi bazı görevleri bulunmaktadır. Ayrıca anti terör merkezi bünyesinde, güvenlik alanındaki işbirliğini geliştirmek için üye devletlerin yargı kurumlarının, kolluk kuvvetlerinin, güvenlik konseylerinin ve askeri kuvvetlerinin üst düzey temsilcilerini belirli aralıklarla bir araya getiren toplantılar düzenlenmesini öngören ortak bir platform kurulmuştur (Huasheng, 2013, s. 440).

Örgüt bünyesinde imzalanan anlaşmalar genel olarak üye devletlerin üç güvenlik tehdidine karşı (ayrılıkçılık, aşırıcılık ve terörizm) yapacakları işbirliğini düzenlemektedir. Buna göre bütün üye devletler terörizm, ayrılıkçılık, aşırıcılık ve diğer suçlardan hüküm giymiş ve polis tarafından istenen bütün suçluların tutuklanmasında ve ilgili tarafa iade edilmesinde işbirliği yapmak zorundadır. Bu anlaşmalarla üye devletler ayrıca, bilgi paylaşımı, operasyonel arama taleplerini yerine getirme, kendi topraklarından diğer üye ülkeleri hedef alan eylemleri önleme ve bastırma, diğer üyelerin ülkesel egemenliğini ve toprak bütünlüğünü hedef alan organizasyonlara ve kişilere

finansman, silah desteği ve diğer yardımların yapılmasını engelleme, terörist faaliyetler için hazırlanan insanların eğitilmesine yönelik her türlü faaliyeti yasaklama, önleme ve sonlandırma gibi konularda işbirliği yapmayı taahhüt etmişlerdir (Huasheng, 2013, s. 441).

Şangay İşbirliği Örgütü bünyesinde üye ülkelerin katılımıyla ortak bir askeri güç oluşturulmuş değildir, fakat terörizme karşı üye ülkelerin birlikte hareket etme isteği ve kararlılığını göstermek adına ortak askeri tatbikatlar düzenlenmiştir. 2002 yılından 2012 yılına kadar, Çin'in hepsine katıldığı, diğer üye ülkelerinden bazılarında iştirak ettiği toplam on ortak askeri tatbikat düzenlenmiştir (Huasheng, 2013, s. 442). Nitekim bölgede 1999 da Kırgızistan'da, 1999 ve 2000'de Özbekistan'da yaşanan radikal dinci grupların silahlı eylemleri, ayrıca 2000'li yılların başında Doğu Türkistan'daki bağımsızlık yanlısı eylemlerin yoğunlaşması ve tüm bu hareketlerin sınır aşan karakteri bu yıllarda bölgede terörizm, aşırıcılık ve ayrılıkçılığa karşı güvenlik işbirliği için uygun bir zemin hazırlamıştır. Bu yıllarda Rusya her ne kadar ŞİÖ bünyesinde bölgesel güvenlik alanında işbirliğinin derinleştirilmesine Çin'in bölgede etkinlik kazanmasından dolayı gönülsüz yaklaşırsa da, özellikle 2003-2005 arası post-Sovyet coğrafyada yaşanan renkli devrimler ve 2006 yılında Özbekistan'da yaşanan Andican olaylarından sonra artık ŞİÖ kapsamında güvenlik işbirliğinin geliştirilmesine olumlu bakmaya başlamış, sonuç olarak da Şangay İşbirliği Örgütü'nün bölgedeki etkisi daha da artmıştır (Yuan, 2010, s. 865).

Görüldüğü üzere ayrılıkçı terörist hareketlerin ve dini aşırıcılığın bölge ülkelerinin istikrarına karşı yarattığı güvenlik tehdidi ve bu tehditlere karşı birlikte mücadele etme arayışı Şangay İşbirliği Örgütü'nün temel güvenlik kaygısı olmuştur. Çin'in Doğu Türkistan bölgesindeki ayrılıkçı bağımsızlık hareketleri ve bu hareketlerin ulus aşırı boyutlarının olması, öte yandan bu ayrılıkçı hareketlerin bölgedeki diğer ülkelerin siyasi istikrarını tehdit eden radikal dini hareketlerle de işbirliği içerisinde oluşu Çin ve diğer bölge ülkelerinin güvenlik kaygılarını bir noktada ortaklaştırmıştır. Öte yandan eleştirel perspektiften bakacak olursak, Çin'in, Doğu Türkistan'daki ayrılıkçı hareketlerle mücadelede diğer devletlerle işbirliğini sağlamak ya da bu işbirliği gereksinimini söylem yoluyla inşa ederek bu doğrultuda kurulmuş bir bölgesel güvenlik örgütü aracılığıyla bölge üzerinde nüfuz sahibi olmak için bu üç sorunu (ayrılıkçılık, aşırıcılık ve terörizm) 'üç şeytan güç' söylemi üzerinden güvenleştirdiğini ve Şangay İşbirliği Örgütü'nün en önemli gündem maddesi haline getirdiğini söyleyebiliriz.

Şangay İşbirliği Örgütü'nün bir yandan bölgedeki ortak güvenlik sorunlarına karşı üye ülkelerin işbirliği yapmalarına zemin hazırlayan fonksiyonel bir tarafı varken, diğer yandan da bu örgütün teşekkülünde büyük güçlerin bölgeye nüfuz etme arayışlarının etkili olduğu bir gerçektir. Özellikle de 2000'li yılların başlarında ABD'nin Afganistan'ı işgaliyle Orta Asya bölgesinde etkinlik kazanmaya başlaması, Rusya ve Çin gibi ülkeleri ABD'yi sadece küresel kapsamda değil bölgesel düzeyde de dengelemek ihtiyacı içerisine itti. O yıllarda, Rusya ve Çin açısından Şangay İşbirliği Örgütü bir anlamda böyle bir ihtiyaca da hizmet etmekteydi (Frazier & Ingersoll, 2010, s. 344). Öte yandan Rusya ŞİÖ vesilesiyle Çin'in Orta Asya'daki etkinliğini kontrol etmek ve dengelemek stratejisi de gütmektedir (Kazantsev, 2008, s. 1080). Bölge ülkeleri açısından bakıldığında ise ŞİÖ bünyesinde hem Rusya'nın hem de Çin'in bulunması bölge ülkelerine bölgesel güvenlik

konularında bu iki ülkeyi bir birlerine karşı dengeleme imkanı sunmaktadır (Allison, 2004, s. 478).

Şangay İşbirliği Örgütü'nün kuruluşundan 2017 yılına kadar altı kurucu üyenin dışında yeni bir devlet örgüte üye olmamıştı. Kurucu üyelerin dışında altı gözlemci ülke (Moğolistan, Hindistan, Pakistan, İran, Afganistan, Belarus) ve altı diyalog ortağı (Azerbaycan, Ermenistan, Sri Lanka, Türkiye, Kamboçya, Nepal) bulunmaktaydı. 2010 yılında Taşkent'te yapılan zirvede genişleme konusu Rusya tarafından gündeme getirilmiş, daha az gönüllü olmakla birlikte bu teklif Çin tarafından da kabul edilmişti. Zirve sonunda Örgüt'ün genişleme politikasıyla ilgili kararlar alınmış ve yeni üye kabulüne ilişkin düzenlemeleri ve prosedürleri içeren bir dizi belge imzalanmıştı (Panda, 2012, s. 499). Çin'in önceliği örgütün işlevselliğini arttırmak ve öncelikle mevcut üyeler arasında, özellikle de Orta Asya ülkeleriyle işbirliği kalemlerini geliştirerek örgütü daha etkili bir konuma getirmektir (Song, 2014, s. 98). Öte yandan örgütün genişleme potansiyelinin muhtemel güzergahlarına baktığımızda ilk olarak karşımıza Afganistan çıkmaktaydı. Aslında örgütün bölgede mücadele ettiği 'üç şeytan gücün' belli ölçüde Afganistan'daki istikrarsızlık ve savaştan beslendiğini ve bölgeyi tehdit eden hareketlerin bu ülkede yapılanma ve genişleme imkanı bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla bugün Afganistan Orta Asya bölgesel güvenlik kompleksinin ayrılmaz bir parçası konumundadır. Fakat Afganistan'daki siyasi istikrarsızlık dolayısıyla bu ülkenin örgüte üyeliği şimdiye kadar mümkün olmamıştır. Onun yerine 2017 yılında yapılan Astana Zirvesi'nde iki gözlemci ülke olan Hindistan ve Pakistan ŞİÖ'nün yeni üye devletleri olarak kabul edilmiş ve örgüt ilk genişlemesini bu iki ülke ile gerçekleştirmiştir (TASS, 2017). Pakistan'daki iç savaş ortamında faaliyet gösterme imkanı bulan radikal dini hareketlerin Doğu Türkistan'da etkili olması, diğer taraftan Pakistan ve Çin arasındaki yakın ilişkiler bu ülkenin ŞİÖ üyeliğinin önünü açan faktörlerdir. Öte yandan Pakistan ile Hindistan arasındaki sorunlar bölge denklemine Hindistan'ın dışarıda bırakılmasını mümkün kılmadığından, Rusya'nın da desteğiyle Hindistan'ın ŞİÖ'ye üyelik sürecinin önü açılmıştır.

Sonuç

Güvenlik bölgeselciliğin, yani ortak coğrafyayı paylaşmaktan kaynaklanan faktörlerin güçlü bir şekilde etkili olduğu bir alandır. Bu yüzden, bölgesel düzeyde devletlerin ve diğer aktörlerin güvenlik ilişkilerinin anlaşılması bakımından bölgesel güvenlik kompleksleri teorisi bize önemli bir analiz zemini sunmaktadır. Bu çalışmada hem bölgesel güvenlik teorisinin temel varsayımlarından bahsettik hem de bu varsayımlardan yola çıkarak Orta Asya bölgesel güvenlik ilişkilerini sistematik bir çerçevede incelemeye çalıştık. Bize göre Orta Asya devletleri kendi güvenlik ilişkileri, karşılıklı güvenlik bağımlılıkları ve bu anlamda etrafındaki bölgelerden farklılaşması bakımından kendi başına ayrı bir bölgesel güvenlik kompleksi oluşturmaktadır. Rusya ve Çin'in de bölge ile ortak sınırları olan iki büyük güç olarak bölgenin güvenlik ilişkilerine nüfuz etmesi Orta Asya bölgesel güvenlik kompleksini iki kutuplu bir büyük güç kompleksi örneği olarak karşımıza çıkarmaktadır. Şangay İşbirliği Örgütü de kuruluşu itibarıyla Orta Asya bölgesel güvenlik kompleksi içerisindeki tüm bu bölgesel aktörlerin karşılıklı güvenlik

bağımlılığından yola çıkılarak oluşturulmuş bir bölgesel güvenlik topluluğu niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla ŞİÖ, Orta Asya bölgesel güvenlik kompleksi bünyesinde değerlendirilmesi gereken bir bölgesel güvenlik kurumudur. Fakat sözü edilen genişleme sürecinin ardından ŞİÖ'nün Hindistan'ı ve Pakistan'ı da kapsayacak şekilde Güney Asya bölgesine genişlemesi, örgütün Orta Asya odaklı güvenlik işbirliği kurumu olma niteliğini değiştirebilir. Her ne kadar Hindistan ve Pakistan'dan kaynaklı güvenlik sorunlarının bir kısmı Orta Asya bölgesini de ilgilendiriyor olsa da böyle bir genişleme süreci ŞİÖ'ye yeni bir boyut kazandıracaktır. Öte yandan, ŞİÖ'nün bu genişlemesi ile Orta Asya ve Güney Asya bölgesel güvenlik komplekslerinin iç içe geçmesi durumuyla da karşılaşılabilir. Bölgesel güvenlik kompleksleri teorisinde de öngörüldüğü şekilde Çin gibi bir büyük devletlerin aynı anda birden çok komşu bölgedeki güvenlik komplekslerine nüfuz etmesi sonucu Güney Asya ve Orta Asya bölgesel güvenlik komplekslerinin zamanla bir süperkompleks oluşturması beklenebilir. Ayrıca, hem Orta Asya hem de Güney Asya bölgesel güvenlik kompleksleri içerisindeki güvenlik sorunları ile ilişkisi olması bakımından, Buzan ve Waever tarafından bölgesel güvenlik kompleksleri teorisinde ara bölge (insulator) olarak tanımlanan Afganistan da bu iki kompleksin iç içe geçmesine katkıda bulunabilir.

Öte yandan her ne kadar Şangay İşbirliği Örgütü içerisinde Orta Asya merkezli güvenlik ilişkilerinden kaynaklı bir güvenlik işbirliği mekanizması kurulmuş ve Örgüt bu anlamda bölgesel güvenlik tehditleriyle baş etmek için bölge devletlerini bir araya getiren işlevsel bir kurum olarak varlığını sürdürmüş olsa da, ŞİÖ'nün bölgesel bir güvenlik örgütü olmanın ötesine geçen küresel, ideolojik bir kamplaşma olduğu yorumları da hep yapılagelmiştir. Örgütün kurucu anlaşmasında uluslararası sistemin çok kutupluğuna yapılan vurgu, özellikle de eski Sovyet coğrafyasında yaşanan renkli devrimlerden sonra örgütün 2005 ve 2006 yılındaki zirvelerinde bütün halkların tarihi ve milli özelliklerine saygı gösterilmesi, kültürel geleneklerin, siyasi ve sosyal sistemlerin, değerlerin, kalkınma modellerinin farklılık göstermesi dolayısıyla başka ülkelerin içişlerine müdahale edilemeyeceği gibi deklarasyonlar ŞİÖ'yü aynı zamanda stratejik ve ideolojik ajandası olan bir örgüt olarak nitelendirmeye imkan sağlamaktadır. Bu anlamda Şangay İşbirliği Örgütü Batılı siyasi değerlere karşı küresel düzeyde çoğulculuğu ve çok kutupluluğu savunan bir siyasi duruşa sahiptir. ŞİÖ'nün bu özelliği dolayısıyla bazı bilim adamları Örgüt'ü, her ne kadar belli ölçüde bölgesel işbirliğine imkan sağlasa da aslında gerçek bir entegrasyon girişimi olarak değil, üye ülkeler arasındaki siyasi/ideolojik dayanışmaya imkan sağlayan ve bu ülkelerdeki rejimlere meşruiyet kazandıran sanal bir entegrasyon kurumu olarak tanımlamaktadırlar (Allison, 2008, s. 198). Bu bakımdan ŞİÖ, bazı kesimlerce 'otokratlar kulübü' olarak da tasvir edilmektedir. ŞİÖ'nün Hindistan ve Pakistan'ı da kapsayacak şekilde genişlemesiyle de, örgütün Orta Asya temelli bölgesel karakteri aşınabilir ve Rusya ve Çin'in ABD hegemonyasına meydan okuma aracı olarak küresel boyutu daha çok ön plana çıkabilir. Yakın vadede olmasa bile orta ve uzun vadede, yukarıda bahsedildiği şekilde, belli değerler üzerinden ŞİÖ'nün kendini küresel bir blok olarak yeniden tanımlaması ve uluslararası sisteme büyük bir oyuncu olarak dahil olması da beklenebilir. Fakat daha gerçekçi bir yaklaşımla, önümüzdeki dönemde ŞİÖ'nün bir yandan Orta Asya temelli bir bölgesel güvenlik örgütü olma vasfını sürdürürken diğer taraftan ise Avrupa Güvenlik ve

İşbirliği Teşkilatı (AGİT) benzeri bir yapıya dönüşerek Batı demokrasisi karşısında Asya tipi siyasi değerleri temsil eden bir uluslararası örgüte dönüşmesini öngörmek de mümkündür.

KAYNAKÇA

- Açıkmeşe, S. A. (2011) "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri", *Uluslararası İlişkiler*, 8/30: 43-73.
- Allison, R. (2004) "Regionalism, regional structures and security management in Central Asia", *Royal Institute of International Affairs*, 80/3: 463-483.
- Allison, R. (2008) "Virtual regionalism, regional structures and regime security in Central Asia", *Central Asian Survey*, 27/2: 185-202.
- Baizakova, K. I. (2013) "The Shanghai Cooperation Organization's Role in Countering Threats and Challenges to Central Asian Regional Security", *Russian Politics and Law*, 51/1: 59-79.
- Baysal, B., Ç. Lülecı. (2015) "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi", *Güvenlik Stratejileri*, 11/2: 61-96
- Buzan, B., O. Waever, J. de Wilde. (1998) *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Buzan, B., O. Waever. (2003) *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, B., O. Waever. (2009) "Macrosecuritisation and security constellations: reconsidering scale in securitisation theory", *Review of International Studies*, 35/2: 253-276.
- Buzan, B. (1983) *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*, Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Buzan, B. (2007) *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, ECPR Press.
- Eyvazov, J. (2011) "Central Eurasia Through the Prism of Security: A Regional System or a Subsystem?", *Geopolitics*, 5/1-2: 6-15.
- Frazier, D, R. S. Ingersoll. (2010) "Regional powers and security: A framework for understanding order within regional security complexes", *European Journal of International Relations*, 16/4: 731-753.
- Huasheng, Z. (2013) "China's View of and Expectations from the Shanghai Cooperation Organization", *Asian Survey*, 53/3: 436-460.
- Johnson, L., R. Allison. (2001) "Central Asian Security: Internal and External Dynamics", in R. Allison, L. Jonson (eds), *Central Asian Security: The New International Context*, London and Washington DC: Royal Institute of International Affairs, Brookings Institution Press, 1-23.
- Kazantsev, A. (2008) "Russian policy in Central Asia and the Caspian Sea region", *Europe-Asia Studies*, 60/6: 1073-1088.
- Kelly, R. E. (2007) "Security Theory in the New Regionalism", *International Studies Review*, 9/2: 197-229
- Lake, D., P. Morgan (eds) (1997), *Regional Orders: Building Security in a New World*, University Park: Pennsylvania State University Press.
- Lake, D. (1997) "Regional Security Complexes: A Systems Approach", in Lake D., P. Morgan (eds), *Regional Orders: Building Security in a New World*, University Park: Pennsylvania State University Press, 45-68.
- Panda, J. P. (2012) "Beijing's Perspective on Expansion of the Shanghai Cooperation Organization: India, South Asia, and the Spectrum of Opportunities in China's Open Approach", *Asian Perspective*, No. 36: 493-530.

- Song, W. (2014) "Interests, Power and China's Difficult Game in the Shanghai Cooperation Organization (SCO)", *Journal of Contemporary China*, 23/85: 85-101.
- Troitskiy, E. F. (2015) Central Asian Regional Security Complex: The Impact of Russian and US Policies, *Global Society*, 29/1: 2-22.
- Vayrynen, R. (2003). "Regionalism: Old and new", *International Studies Review*, 5/1: 25-51.
- Waever, O. (1995) "Securitization and Desecuritization", in Lipschutz, R. D. (ed.), *On Security*, New York: Columbia University Press, 46-87.
- Williams, M. C. (2003) "Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics", *International Studies Quarterly*, 47/4: 511-531.
- Yuan, J. (2010) "China's Role in Establishing and Building the Shanghai Cooperation Organization (SCO)", *Journal of Contemporary China*, 19/67: 855-869
- "India and Pakistan Join SCO", TASS, 09.06.2017, <http://tass.com/world/950697>